

Бојан Б. Димитријевић

Институт за савремену историју

Београд

ЈЕДИНИЦЕ ГАРНИЗОНА ВАЉЕВО 1945-2005

Апстракт: Текст који следи настао је на бази оригиналне документације која се чува у Управи за организацију Министарства одбране, уз комбинацију са осталом грађом и изворима, и представља оквир за историју организације јединица гарнизона Ваљево у периоду од завршетка Другог светског рата до данашњих дана.

По партизанском освајању Ваљева и заузимања околине, средином септембра 1944, град и околина били су концентрацијска зона за главнину партизанских снага (Народноослободилачка војска, НОВЈ¹) која је касније наставила операције према Београду. Са друге стране Ваљево и околина били су мобилизацијски резервоар за попуну постојећих партизанских снага које су у том тренутку биле у Ваљеву и околини. Мимо тога, од ваљевских омладинаца 4. октобра формирана и потпуно нова 31. српска НО бригада јачине 1200 бораца. Ова бригада била је укључена у састав 36. војвођанске, потом 21. српске партизанске дивизије, у оквиру које се касније после рата базирала у Алексинцу.²

1 Југословенска армија од 1. марта 1945, односно Југословенска народна армија, од 22. децембра 1951.

2 Никола Анић/Секула Локсимовић/Мирко Гутић, *Народноослободилачка војска Југославије*, Београд 1982, стр. 740-741. За детаљнију информацију о анагажовању снага НОВЈ-ЈА у 1945 у Ваљевском крају видети: Бојан Димитријевић, "Одметници" и "Ослободиоци" (прогон остатака Југословенске војске у Отаџбини у ваљевском крају, у другој половини 1945. године), Гласник Историјског архива у Ваљеву, број 31, Ваљево 1997, стр. 175-196.

У ваљевском крају формиране су потом и јединице Корпуса народне одбране Југославије (КНОЈ), за контролу територије, и то 2. бригада 5. српске дивизије народне одбране, са седиштем у Ваљево. Ова јединица је настала 27. новембра 1944. године од мобилисаних бораца и људства Ваљевског војног подручја. Месец дана доцније, 23. децембра од ове јединице настала је 2. бригада, која је у време оснивања имала око 2740 припадника расутих по ваљевском, шабачком, ужичком и чачанском крају.³ Јединице 2. бригаде образовале су смене које су стражариле на Дрини и мо-триле на босанску страну где су се још увек водиле борбе.

Разбијање снага Југословенске војске у Отаџбини (ЈВуО) ђенерала Михаиловића и њихова потоња ликвидација на Сутјесци средином маја 1945. године донеће и промене у Србији. Атомизираних снага ЈВуО како су знале и умеле, кретале су се ка Србији ради избегавања ликвидације које су у масама вршиле снаге Југословенске армије и КНОЈ-а. У оваквој ситуацији војни врх нове Југословенске армије одлучио је да у Србију ради ликвидације реакције и спречавања поновне организације Михаиловићевих снага упути три крајишке дивизије да гарнизонирају у Србији. Ове снаге: 4, 5 и 10. дивизија доћи ће после престанка операција у Србију и током друге половине представљаће главне прогониоце Михаиловићевих групица на територији коју је отприлике омеђивала стара граница до српско-турских ратова 1876. године. Од ових крајишких дивизија 4. је посела територију некадашње Дринске дивизије, 10. отприлике територију Шумадијске дивизије, а 5. отприлике територију некадашње Тимочке дивизије старе српске војске.⁴

Прве недеље јула 1945. у западну Србију стигла је 4. крајишка народноослободилачка ударна (НОУ) дивизија. Команда ове дивизије са приштапским јединицама и подофицирском школом сместила се у само Ваљево, а ту је стигла и 11. крајишка НОУ бригада. У Шабац је дошла 8. крајишка НОУ бригада, а ту је до 1. августа била и Артиљеријска бригада ове дивизије, када је и

3 Милан Боројевић, *Титоџивот браничари*, Београд 1983, стр. 371-372.

4 *Развој Оружане снаге СФРЈ 1945-1985*, (Развој ОС СФРЈ), књ. 3/1, Београд 1988, стр. 44.

она предислоцирана у Ваљево. Шеста крајишка НОУ бригада сместила се у Горњи Милановац. Четврта крајишка дивизија, под командом партизанског пуковника Петра Вујновића и политичког комесара мајора Душана Дозета добила је у надлежност бригу о територији која је обухватала западну Србију од Дрине на западу до београдских посавских села, обронака Космаја, Рудника и Мораве на истоку.⁵ По доласку 4. крајишке дивизије, посао постојећој бригади КНОЈ-а ће бити олакшан: и припадници крајишких бригада укључиће се у мотрење Дрине у сменама, а сви ће заједно, расути на чете, водове, групе, и заседе посести и ваљевски крај као и друге пределе западне Србије. У Ваљевском крају од снага 2. бригаде КНОЈ-а био је 1. батаљон чија је прва чета давала обезбеђење Војнотехничком заводу (раније ВИСТАД-у) у самом граду, друга чета је поседала Лајковац а њени водови били су и у Боговађи и Славковици, трећа у Брежђу и коначно четврта чета била је у Бранковини са водовима распоређеним код средских одељења ОЗН-е у Каменици и на Убу.⁶

Овим предислоцирањем крајишника у Ваљево настао је проблем смештаја трупа, па је наређено да се логор осуђеника на принудни рад у коме је било 1050 људи до 27. јула 1945. године измести из Ваљева и тако направи простор за становање јединицама ЈА. У Ниш је упућено 700, а у Пожаревац 350 ових логораша, и тако је било могуће смештање и артиљеријске бригаде 4. дивизије, а и комотнији живот за све јединице у вароши.⁷ Убрзо после доласка 4. крајишке дивизије њене извиђачке јединице почеле су да крстаре тереном у потрази за “четничким бандама”, “одметницима” и “реакцијом”...⁸

У исто време базирала је кратко у Ваљеву и 1. противавионска бригада, која је директно била потчињена 1. армији, у чијем је саставу иначе и био ваљевски гарнизон.⁹

После изузетно тешке зиме 1945-46, прогон одметника бивше ЈВуО на терену су вршиле снаге КНОЈ-а, Народне милиције и

5 Архив Војноисторијског института (АВИИ), фонд НОБ-а, к. 771А, 8-3.

6 АВИИ, НОБ, к. 771А, 36/3/3 и 4-1/4.

7 Исто, к. 771А, 23/2/3 и к. 772А, 10/2.

8 Исто, к. 771А, 25/2/3.

9 Угљеша Крстић, *Најлепши позив на свету*, Београд 1995, стр. 106.

ОЗН-е, а снаге армије окренуле су се мирнодопским задацима, које су у овом периоду биле демобилизација неколико контигената бораца, потом од јесени 1946. и пријем нових регрута. Јединице 4. дивизије постале су права мирнодопске, не разликујући се по задацима од осталих снага ЈА. Ипак, врло брзо настаће нова политичка искушења која ће на армију, па и на ову дивизију утицати пре свега у организацијском смислу.

Још почетком 1948. године, дакле пре сукоба са Совјетима, наређене су велике организацијске промене у армији. Дотадашње команде армија и армијских области преформирани су у команде војних области или су преименоване.¹⁰ Гарнизон Ваљево ушао је у састав Треће војне области, настале од раније команде 1. армије, са командом у Нишу, и од јединица 1. и 5. армије. Тако је ова армија покрила Србију (без Београда и Војводине), Косово и Метохију и Македонију. У оквиру ове области формиране су две армије: 8. у Скопљу (ранија 5. армија) и 9. у Крагујевцу (од 1. армије). Ваљевска дивизија била је у Крагујевачкој армији. Реорганизацију је додатно погоршала чињеница да је дошло до прекида односа са Совјетским Савезом, средином марта 1948, а чији су војни саветници имали могућност да упознају структуру, распоред и друге југословенске војне тајне у периоду до тог тренутка, а сасвим могуће и нови план организације. Због тога је југословенски Генералштаб, већ 14. маја 1948. издао наредбу да се комплетно пренумеришу сви састави од армија до самосталних батаљона, измене бројеви војних пошта – које су скривале праве формацијске називе. На тај начин је требало отежати идентификације јединица и праћење кретања и стања војних ефектива ЈА. План је симболично назван “Челик”. У следећем периоду, током лета 1948. године, све дивизије, бригаде, пукови и самостални батаљони и чете добили су друге бројне називе а неке и нова места дислокације. Промена нумерација јединица имала је циљ да заштити тајност новог распореда ЈА. У јединицама копнене војске ратни бригадни систем замењен је пуковским. Пук је узет као

10 *Оружане снаге СФРЈ 1941-1981*, Београд 1981, стр. 160; *Развој Оружаних снага СФРЈ*, књ 3-3, Копнена војска, Београд 1986, стр. 513-514.

најповољнија организацијска форма за образовање дивизије тројне формације, али и за самостално деловање.¹¹ Називи јединица су војницима познати само као војне поште са четвороцифреним бројем. Тако се као пракса усталило да војник одслужи војни рок и не зна у којем је пуку био у кадру, сем ако јединица није имала некакву ратну традицију, онда ју је могао знати по имену из рата. Планирана пре сукоба, спроведена са додатним мотивом да се Совјетима и непријатељским суседима отежа праћење активности у ЈА, ова преформација је укинула једну од главних ослонаца партизанске ратне прошлости: оригиналне називе бригада који су у највећем делу имали и регионалну/националну ознаку. У ваљевском случају назив *крајишка*. Уместо славних дивизија и бригада сада су у армијском строју стајале дивизије и пукови који су имали само бројчану ознаку. На тај начин створен је нови југословенски армијски профил, који се ослањао на партизанске традиције, али је имао сву другу форму званичне југословенске армије, без посебних регионалних особина.¹²

Четврта крајишка дивизија преименована је у 12. стрељачку дивизију (вп 1012), а њене бригаде постале су пукови. Тако су 6, 8. и 11. крајишка постале 53. (вп 1199), 93. (вп 1416)¹³ и 160. (вп 2387) стрељачки пук, а артиљеријска бригада 39. артиљеријски пук (вп 3170). Ван Ваљева је био 53. пук, у Горњем Милановцу, а један батаљон 93. пука био је у саставу Пешадијског војног училишта у Крагујевцу. Од приштапских јединица по овој организацији дивизија је имала 12. батаљон за везу (вп 4578) и 12. дивизион противавионске одбране (вп 4166). У Коцељеви се налазио 12. противтенковски дивизион (вп 3382). У ратном развоју у дивизију су улазили још и 12. пионирски и 12. медицинско-санитетски батаљон које су биле ратне јединице. Ваљевска 12. дивизија је била једна од ређих дивизија ЈА која је према плану ратног развоја себе развијала у три дивизије. Због њеног положаја могуће да је

11 Развој Оружаних снага СФРЈ 1945-1985, Копнена војска књ. 3/1, Београд 1988, стр. 43-44, 57-67.

12 Развој ОС СФРЈ, књ. 3/1. стр. 44. Нар. стр. пов. 902, 20. септембар 1948.

13 8. *крајишка НОУ бригада*, ратна сјећања, Београд 1982.

представљала резерву јер није била у првом ешалону снага ЈА окренутих према непријатељским државама „народне демократије”. По овом плану команда 12. сд. развијала је још и 120. и 130. стрељачку дивизију, од којих је прва имала ратни развој у Ваљевоу, а друга прво у Београду, а од краја 1949, или почетком 1950. у Обреновцу. Све јединице дивизије имале су троструки ратни развој. Тако је ваљевски 160. пук развијао још и 356. и 417. стрељачки пук, где су онда сва три пука формирала 130. стрељачку дивизију, потом 93. пук још и 331. пук а од свог батаљона у Крагујевцу 169. стрељачки пук. Ова три пука формирала су ратну 12. дивизију. Милановачки 53. пук развијао је још и 207. и 242. стрељачки пук за ратну 120. дивизију. Коначно, 39. артиљеријски пук развијао је још и 197. у Ваљевоу и 279. у Обреновцу, за 120. односно 130. ратну дивизију, а сам је остајао и даље у 12. дивизију по ратној формацији. Поменути самостални батаљони и дивизиони развијали су се такође троструко у 12, 120. и 130. батаљон односно дивизион, и улазили у састав својих ратних дивизија.¹⁴

Као што смо рекли, ваљевска дивизија улазила је у састав крагујевачке 9. армије, која је била у саставу 3. војне области (Ниш). Од осталих јединица 9. армије у Лајковцу је базирао 305. пионирски пук (вп 4135). Ова јединица која је у рату била у саставу исте армије такође је имала веома амбициозан развој у рату: пук је формирао 394. и 415. пионирски пук Резерве Врховне команде (РВК), а за потребе 9. армије 50. маскирни батаљон и 61. водоснабдевачку чету. За београдски ратни 14. корпус, требало је да се развије 240. пионирски батаљон. Поред 305. пука у Лајковцу је била и 30. пламенобацачка чета (вп 5773) 9. армије¹⁵.

У ратном развоју (1949-1950) на оглас мобилизације, у Лајковцу се формирала команда 17. тенковске дивизије са 17. батаљоном за везу. Команду ове дивизије развијала је Команда тенковских и моторизованих јединица ЈА, а у Лајковац у њен састав на оглас моблизавције је долазила 203. тенковска брига-

14 Књига мобилизацијског развоја ЈА и КНОЈ-а према наређењу 67, од 24. јула 1949. III управа Генералштаба (ГШ).

15 Исто.

да из Смедерева. Већ у 1950. години ова дивизија је формирана као активна¹⁶.

У саставу КНОЈ-а такође је дошло до преименовања, па је ваљевска бригада (2/5. дивизије) постала 51. пук народне одбране (вп 8611) у саставу нишке 11. дивизије народне одбране (НО). Овај пук имао је 20. батаљон (вп 6696) у Ваљевоу, 73. батаљон у Шапцу (вп 6751) и 86. батаљон (вп 6813) у Титовом Ужицу.¹⁷ Ваљевским пуком народне одбране командовали су у 1948: мајор Милан Миљуш, а 1951. потпуковник Бошко Куљача. У исто време политички комесари били су мајори Иво Кнежевић, односно Радован Кнежевић. Занимљиво је да је, у периоду од 1945. до 1949. године, у Ваљевоу био 56. заробљенички логор (батаљон) састављен од италијанских заробљеника. Ова јединица била је у надлежности 9. одељења за ратне заробљенике министарства унутрашњих послова ФНРЈ.

Многе од промена у организацији 1948-1949, нису биле успешна, па је у формацији из 1950. дошло до повратка на нека решења из формације пре реорганизације. Новом организацијом ЈА је добила већи број оперативних команди. Команде армија преформирани су у стрељачке корпусе, и то: 9. армија у 4. корпус у Крагујевцу, којем је припала и ваљевска 12. дивизија. Сада је, међутим ова команда била везана за 1. војну област у Београду.¹⁸ Од тада па до 2002. ваљевски гарнизон је у саставу 1. војне области (армијске области или армије), у зависности како се називала у појединој реорганизацији или времену.

У допуни реорганизације од 1952. није било промена везаних за ваљевски гарнизон. Пионирски пук из Лајковца прешао је у Обреновац а пламенобацачка чета у Нови Сад. Уместо ових јединица, остало је 275. војно складиште (инжињеријско) у Боговађи. У овој организацији јавља се и војно складиште 81 (везе) у Словцу, а у Лајковац је из Панчева прешао 132. путно-експлоатациони батаљон (вп 1822). Занимљиво је да је по овој реорганизацији ауто-радионица Градског народног одбора у Ваљевоу улази-

16 Исто.

17 Исто.

18 *Оружане снаге Југославије 1941-1981*, стр. 163.

ла у састав армије као Војна радионица бр. 372. Ипак, формацијских промена те године је било највише у КНОЈ-у. Расформирано је у овој јединици више (унутрашњих) пукова и батаљона. Тако је расформиран и ваљевски 51. пук НО. Формирано је осам (унутрашњих) бригада НО тако што су постојеће 4 дивизије спуштене, а 4 њихова пука подигнута на бригадни ранг. Преостали 20. батаљон НО из Ваљева сада је улазио у састав 63. бригаде НО са командом у Крагујевцу. У тој 1953. години после претходног драстичног смањивања, КНОЈ бива расформиран са преосталим бригадама и батаљонима за унутрашњу употребу и другим мањим јединицама. Ово је означило крај постојања и једнице КНОЈ-а у Ваљеву после пуних девет година.¹⁹

Следећа већа реорганизација и смањење ЈНА уследила је 1956. године²⁰. У тој промени војне области назване су армијске области у оквиру којих су формирана војна подручја (ВП) уместо команди корпуса. Ваљево је припало Крагујевачком војном подручју, али је овим наређењем дошло до расформирања 12. дивизије са свим јединицама.²¹ Тако је ова дивизија престала да постоји после деценију и по ратног и мирнодопског пута. Њени послератни команданти били су Петар Вујновић (1945), Петар Матић (1946), Иван Дојчинов (1948, в.д.), Милош Ивошевић (1949), Ђорђе Бикички (1950), и Стево Рауш (до расформирања 1956). Сви су били у чину пуковника или потпуковника. Политички комесари су били Дмитар Бајалица, Душан Дозет, Часлав Божовић, Мирко Вранић.²² У Ваљеву је током године формиран 951. пешадијски наставни центар (вп 7860). Наиме, нешто касније у склопу реорганизације армије, те године су формиран и наставни центри за обуку војника.²³ Тако је Ваљево изгубило команду

19 Наредба (Нар.) Државног секретаријата народне одбране (ДСНО), пов. бр. 830/52 као допуна књиге мобилизацијског развоја ЈА и КНОЈ-а према наређењу 67, од 24. јула 1949. III управа ГШ.

20 Нар. Врховног команданта оружаних снага (ВКОС), пов. 50, 51, 1. март 1956.

21 Развој ОС СФРЈ 3-1, стр 235.

22 Развој ОС СФРЈ - Руководећи кадрови, књига Оружаних снага 1945-1985, књ. 24, (листа је реконструкција, могуће је да неко име још недостаје).

23 Нар. ВКОС пов.260, 18. јул 1956.

дивизије, али и већи део борбених једница. Надаље, у граду је вршена обука младих војника за пешадијске јединице. Следеће године формиране су у ратном развоју ЈНА фомирају се војнотериторијални батаљони, а формиран су и батаљони народне војске. Неки од ових ратних једница требало је да буду формиран и у Ваљеву.²⁴

Како се у то време сматрало, ради даљег усавршавања одбране социјалистичке Југославије 1958. године донесена је нова концепција одбране, познатија под називом Стратегија општенародног рата. Током 1959. године на основу ове концепције, започета је велика реорганизација ЈНА, познатија под називом *Дрвар*.²⁵ У складу са овим планом извршене су бројне формацијске промене у јединицама. Планом Дрвар, по америчком узору прешло се на петорну формацију, тако да је требало да дивизије имају по пет пукова, а ови пет чета.

Формиран је и низ пешадијских дивизија типа Б, које су имале језгро команде са пет чета које су у рату развијале пукове. Нове дивизије су добиле називе према партизанским дивизијама из Другог светског рата. У Ваљеву је тако формирана 46. српска пешадијска дивизија Б (вп 7860). Она је у свом саставу имала следеће пешадијске чете (у рату, дакле: пукове) 53, 72, 90. и 227. које су биле у Ваљеву као и 160. која је била у Лајковцу. Када се упореде ови бројни називи види се да су бројеве 53. и 160. раније носили пукови раније ваљевске 12. дивизије, а да су бројеви 72, 90. и 227. носили пукови зајечарске 28. дивизије. У Ваљеву је формиран и 324. самостални пешадијски пук (вп 4689). План Дрвар предвидео је и премештање 181. гардијског пешадијског пука (вп 6734) из Загреба за Ваљево. Овај пук настао је новембра 1946. као једна од гардијских бригада (2. или 3) у саставу Гардијске дивизије. Бригада је потом прешла у Загреб, где је 1948. преимнована у 181. гардијски стрељачки пук. Овај пук ће имати истакнуто место у загребачком гарнизону, посебно у времену обезбеђења 6. конгреса КПЈ 1952, када је у Загребу борао неко време и маршал Тито, а

24 Нар. ВКОС пов. 11, 12. јул 1957.

25 Нар. ВКОС с/пов. 9, од 27. јула 1959, и Нар. с/пов. 293, III управа, 5. август 1959.

затим и на великом септембарском маневру 1953. године. Овом јединицом командују 1949/50. командант Ковачевић и политички комесар Вигњевић, 1953. Гојко Тинтор, а 1957. Петар Маљковић. Посматрано са дистанце од скоро пола века, ово ће за гарнизон бити најважнија измена јер ће ова јединица, без обзира на разне формацијске промене, бити основна једница ваљевског гарнизона до данас. У том тренутку, овај пук је био и даље у саставу београдске 4. гардијске дивизије. По овој реорганизацији у ратном развоју армије је образован већи број самосталних пешадијских пукова типа Б, који су у миру имали само команду. У Ваљеву је тако формиран 741. самостални пешадијски пук (вп 7623). После само три године постојања расформиран је 951. наставни центар. Планери ЈНА, су вероватно учили потенцијал гарнизона и после периода постојања јединог наставног центра, Ваљево се реафирмише као гарнизон са већим бројем пешадијских јединица. Ваљевски гарнизон је према овој реорганизацији изашао из састава крагујевачког војног подручја и прешао у новоформирано Војно подручје Титово Ужице.²⁶ У оквиру истог процеса реорганизације складишта у и око Краљева ушла су у састав новоформиране 670. складишне групе.²⁷

Занимљиво је да су у 1960. ратни 53. и 160. пешадијски пук (чете) добили ратне застев у склопу шире доделе пуковских застава.²⁸ Питање је да ли су искоришћене заставе раније постојећих пукова. Следеће године ратну заставу добио је и новоформиран 324. самостални пук.²⁹

Основни проблеми настали преформацијом Дрвар су били многобројни, а многа од решења нису била адекватна могућностима и ранијој пракси. Нови план реорганизације познат као *Дрвар 2*, обухватао је као и претходни план Дрвар, промене у организацији, формацији и дислокацији јединица ЈНА и, уствари, био је корекција претходног плана, иако се то често касније представљало као настављање реорганизације. Овај план такође је „завртео” многе је-

26 III управа, с/пов. 531, 28. децембар 1959.

27 Нар. III управа с/пов. 452, 24. октобар 1959.

28 Нар. ВКОС, пов. 36, 18. март 1960.

29 Нар. ДСНО, с/пов. 154, 8. јул 1964 и Нар. III управе с/пов. 12. мај 1964. Нар. ВКОС од 26. јуна 1961.

динице на терену, донео низ нових решења и нових (и старих) организационих форми. Према реорганизацији Дрвар 2, наређеној 8. јула 1964. године³⁰ расформирано је ВП Титово Ужице. Овом реорганизацијом, у гарнизону Ваљево, поново је дошло до таласа расформирања: тако је укинута 46. дивизија Б, као и 324. и 741. (Б) самостални пукови. Формиран је 116. наставни инжињеријски батаљон (расформиран неколико година касније) а такође и група за развој партизанске бригаде.³¹ Из састава шабачке 3. пешадијске дивизије Р (у миру пук) у Ваљеву је био дислоциран 3. мешовити артиљеријски пук.

У 1965. години доћи ће до опсежног преименовања већег дела пешадијских и здружених јединица ЈНА, и то због прилагођавања мирнодопских организација и партизанских традиција. Тако је у домену ратних традиција јединица ЈНА (корпус-дивизија-бригада/пук) учињена је радикална промена. Извршена је пренумерација јединица и додељивање традиција партизанских јединица (из тзв. НОР-а) према регионалном типу. Називи јединица су измењени у складу са идејом да јединице ЈНА на једном простору настављају традиције локалних партизанских састава из Другог светског рата. У много случаја измењене су само традиције, које су наредбом одређене, али било је и већег броја преименовања јединица. Овим наређењем 4. гардијска дивизија у Београду преузела је назив и традиције оригиналне 1. пролетерске дивизије из Постојне, с тим да је у називу сада уз *гардијски* стајао и назив *пролетерски*. Њени пукови такође. Тако је ваљевски 181. гардијски пук преименован у 20. гардијски пролетерски пешадијски пук (преузео назив пука из Постојне који је постојао од 1959. до 1964).³² Овом пуку који до тада није имао одређене ратне традиције, јер је био гардијски, додељено је да наставља традиције 3. пролетерске санџачке НОУ бригаде. У овом периоду (од 1963, или пре?) закључно са том годином пуком је командовао Милан Ковачевић. Истим наређењем 3. мешовити артиљеријски пук Шабачке дивизије базиран нешто ра-

30 Нар. ДСНО, с/пов. 154, 8. јул 1964 и Нар. Ш управе с/пов. 12. мај 1964.

31 Нар. ДСНО, с/пов. 203, 12. јун 1964.

32 Нар. ДСНО ст. пов. 319, 3. јул 1965.

није у Ваљеву постао је 25. мешовити артиљеријски пук, јер је његовој дивизији додељена традиција 25. (српске) дивизије.

Овим наређењем увдени су нови називи за ратне партизанске бригаде, које су до тада носиле назив места (Ваљевска, итд), а сада број и регионално одређење.³³ Много мотива је сигурно било пресудно за овај пројекат, пре свега идеолошких. Свакако и потреба да се јединице, односно становништво и локалне институције, идентификују кроз традиције јединица формираних у рату на једном простору, односно кроз јединице које ће настављати њихову традицију.

Завршетком реорганизације по плану Дрвар 2 1965, нису престале реорганизације у ЈНА. У копненој војсци највише. Чини се да процес промена и трагања за новим решењима траје без прекида све до седамдесетих година, када се организација устаљује све до новог таласа промена према плановима Јединство од 1987/8. године. Тако је дошло до расформирање партизанске бригаде у Ваљеву 1966. Али крајем 1967. поново се формира, сада као 32. српска (вп 8823) бригада.³⁴

Војни врх ЈНА, пољуљан свеопштим напретком односа са источним блоком, наредио је, 25. децембра 1967, да се изврши смањење мирнодопских ефектива, тако што су многе дивизије преформирани у пукове а њихови пукови у батаљоне и тако ниже. Ваљевски гарнизон је према овој реорганизацији имао промену само утолико што је батаљон из 20. пука прешао у Горњи Милановац (вп 6734-20).³⁵ Наређењем из јула 1968. године формиране су групе за развој територијалних пешадијских пукова који би се формирали у рату. Ове команде су настале преформирањем партизанских бригада Р. Тако је у Ваљеву требало да се укине 32. партизанска бригада а уместо ње је формирана група за развој 506. територијалног пешадијског пука (вп

33 Нар. ДСНО, с/пов. 319, 3. јул 1965.

34 Нар. ДСНО, стр. пов. 361, 24. август 1966, односно нар. 496, 28. октобар 1967.

35 Нар. ДСНО, стр. пов. 28, 20. јануар 1968.

8823)³⁶. Августовским наређењем формиране су команде 22 војних округа, од којих је један формиран у Ваљево (вп 2351).³⁷

Према искуствима из чехословачке кризе у лето 1968. дошло је до обнављања таласа реорганизовања јединица и то управо када је у току био или је већ завршен процес претходне реорганизације. Дошло је до формирања низа нових јединица, махом предвиђених у ратном развоју. Сада је у Ваљево образована партизанска дивизија, која је носила назив 45. српска, и која се у рату формирала у саставу од три партизанске бригаде и то 21. у Титовом Ужицу, 32. у Ваљево и 38. у Лозници.³⁸ Сасвим је могуће да уопште није дошло до укидања 32. партизанске бригаде и стварања 506. територијалног пешадијског пука, јер је распон датирања докумената свега пар месеци, и за претпоставити је да бирократија није регистровала ове промене прецизно, пре свега јер је реч било о ратним јединицама (тзв. на папиру). Наиме, почетком 1969. године, формиран је у Панчеву нови 506. територијални пешадијски пук.³⁹ Ваљевска ратна дивизија је у 1975. формирала 45. команду за развој партизанске дивизије Р (вп 1036) а групе за развој партизанских бригада постале су команде за развој (у Ваљево и даље 32, али сада 36. у Г. Милановцу и 38. у Лозници)⁴⁰ У току 1986. године лаким дивизијама и бригадама враћен је назив *партизански*. Није било промена у организацији ове дивизије, казније по плану Јединство.⁴¹

Даља историја развоја јединица ЈНА (па и у Ваљево) у наредних двадесетак година, на стратешком нивоу је стабилна, јер се команде армија не мењају, делом и команде активних и ратних дивизија, са свега неколико изузетака. Развој организације пратимо кроз промене на бригадно-пуковском нивоу или (пре)формирање јединица које захтева нова техника и наоружање који су увођени у овом периоду. Тако 1969. године, 25. мешовити

36 Нар. ДСНО, стр. пов. 345, 16. јул 1968.

37 Нар. ДСНО, стр. пов. 420, 20. август 1968.

38 Нар. ДСНО, стр. пов. 529, 20. септембар 1968.

39 Нар. ДСНО, стр. пов. 735, 21. децембар 1968.

40 Нар. Савезног секретаријата народне одбране (ССНО), стр. пов. 12-37, 31. децембар 1974.

41 Нар. ССНО, стр. пов. 1051-1, 4. јун 1986.

артиљеријски пук (25. пд) прелази у Шабац⁴², а у Ваљево стиже прва тенковска јединица. Наиме, поделом 24. оклопног пука у Смедереву на два батаљона у 1969. ваљевски гарнизон добија и 25. оклопни батаљон (класификације Б-1). Овај батаљон формиран је према наређењу од 20. јануара те године и улазио је у састав шабачке 25. дивизије. Овај батаљон је, према наређењу од 8. јула 1974, преформиран (мада се у документу наводи као оклопни пук) у 25. оклопну чету, с тим да у ратној формацији развија оклопни батаљон.⁴³ Могуће је да је овај батаљон искоришћен да се у 20. пролетерском гардијском пуку формира оклопни батаљон на место дотадашњег 3. пешадијског батаљона, а све према наређењу од 21. марта 1975. године. Увођење нових партија тенкова Т-55 довело је до наставка преоружавања оклопних и дела пешадијских једница, а освајање производње домаћих борбених возила пешадије (М-80), дало је замаха све већој интеграцији пешадије и оклопних једница. Тај процес је карактеристичан за скоро целу деценију осамдесетих у ЈНА, и видљив је и у гранизону Ваљево. Наиме у склопу увођења нове технике цела 1. пролетерска гардијска дивизија постаје механизована. Према наређењу од 22. марта 1982, 20. пролетерски гардијски пук се преформира из пешадијског у механизовани⁴⁴.

После испитивања две опитне формације техничких база, у 1976. години одлучено је да се обједине по службама разне уситњене јединице (које нисмо разматрали у овом тексту) и формирају на нивоима армија техничке, интендантске и санитетске базе. Ваљево је потпало у надлежност 373. техничке базе (Кнежевац) чије је 2. техничко складиште било у Боговађи (вп 8236), као и ратна 99. чета за техничко снабдевање која се формирала у Ваљеву. Овакав систем позадинског обезбеђења остао је на снази све до 1988. године док није дошло до обједињавања у јединствене, позадинске базе.⁴⁵

42 Нар. ССНО, стр. пов. 94, 25. фебруар 1969.

43 Нар. ССНО, стр. пов. 35, 20. јануар 1969, исто, нар. 12-27, 8. јул 1974.

44 Нар. ССНО, стр. пов. 550-1, 22. март 1982.

45 Нар. ССНО, стр. пов. 76-32, 11. мај 1976.

Седамдесетих година на аеродрому типа Ц (ратни аеродром, травната полетно-слетена стаза) предвиђено је формирање 64. батаљона аеродромског обезбеђења Р. Ова јединица преформирана је, по наредби од 6. јуна 1984, у 64. батаљон обезбеђења авијације Р, са мирнодопском ВП 4486 Дивци. Батаљон, а самим тим и аеродром у Дивцима био је у саставу батајничке 177. ваздухопловне базе. Батаљон је остао у структури ове базе све док наредбом од 7. октобра 1997. није избрисан из ратног развоја.

Средином 80-их започета је реорганизација ЈНА позната као план Јединство, који је претпостављао организацију кроз југоисточно, централно, северозападно и јадранско-поморско војиште. На сваком од њих требало је формирати војне области, невезане са територијалним одређењем републичких граница.⁴⁶ Рад на овој реорганизацији био је дуготрајан и предвиђао је да се, према светским решењима, замени организација са армијама и дивизијама, а уведе модел војних области са корпусима и већим бригадама, као ефикаснијим организационим целинама.⁴⁷ Неки хрватски аутори (Давор Маријан, Давор Домазет-Лошо) указују да је идеја за корпусну организацију настала на бази искустава из активности 52. корпуса на Космету, почетком осамдесетих, и да је то био модел који за прихваћен у организацији Јединство.⁴⁸

Ова реорганизација се може посматрати и као повратак на организацију каква је постојала од 1950. до 1969. године. Војне области и команда надлежна за морнарицу, односно поморско ратиште. Једино је недостајала команда у централном делу земље (Сарајеву). Свакако да је у периоду пре доношења овакве одлуке, било доста расправа у војном врху, где се у претходних деценију и по, и више, стекла навика да армије (односно корпус у

46 Нар. ССНО, стр. пов. 1514-1, 17. септембар 1987. Наредба о орг. форм променама, план Јединство.

47 Конрад Колшек, *Први њуцњи у СФРЈ, Сећања на њочетњак оружаних сукоба у Словенији и Хрватској*, Београд 2005, стр. 64.

48 Давор Домазет Лошо, указује да је кључни основ за овај пројекат била студија коју је израдио тадашњи генерал-мајор Благоје Ацић под називом *Место, улога и ангађовање оружаних снагау сјречавању настјајања и елиминисања ванредних њрилика*, издата као билтен ГШ ЈНА бр. 53, 1986. године. Давор Домазет Лошо, *Хрватска и велико ратиштие*, Загреб 2002, стр. 47 на даље.

Црној Гори) у већини случајева буду посматране као некакве републичке војне команде. Сигурно да је постојао опрез код појединих генерала да ће поједина републичка руководства имати утицаја на појединог команданта армије у случају некакве ванредне ситуације. Такође, сасвим је јасно да је ова тема била разматрана само у строго затвореним круговима армије.

У копененој војсци промене су се одвијале у току целе 1988. године. Један, значајан део ове организације састојао се у промени статуса јединице А, Б или Р, а ова ознака је означавала ниво њене попуњености људством, код А 60-100%, код Б 15-60% и код Р од 0-15%. Гарнизон у Ваљеву је по овој реорганизацији потпао под 37. корпус у Ужицу: у оквиру ове реорганизације 45. партизанска дивизија Р ушла је у његов састав. Дотадашњи 25. мап Б преформиран је у 208. мешовити артиљеријски пук Р са седиштем у Ваљеву (вп 3821), такође у саставу истог 37. корпуса, јер је 25. пд била расформирана.

Ваљевски 20. пролетерски гардијски механизовани пук и даље је био у саставу 1. пгмд са командом у Београду. Касније, према овом плану, 1. оклопни пук у саставу исте 1. пгмд, предислоцира се из Београда у Ваљево и заједно са 20. пуком ствара 2. пролетерску гардијску механизовану бригаду Б са формацијом 2+2 окб/мб од којих само 1. мб активан а остало Р. У реалности, на папиру су пренети војна пошта (вп 9845, ратна 2028) и уведен је нови назив, а дошао је и командант из Београда. Нова бригада настала је комплетно на ефективима ваљевског пука и новој техници.⁴⁹

На бази фрагментата из војне штампе идентификујемо да су 20. пуком командовали: Божићар Вукасовић (1972), Милисав Секулић, (крајем 70-тих), Ђорђе Ђурчин (почетком 1980-тих), Живојин Здравковић (1985, 1986), Милинко Стишовић (до краја 1989) и затим Момир Талић (1990), сада већ 2. пгмбр. Такође, да

49 1. пролетерски гардијски оклопни пук формиран је 12. јуна 1967, од 1. гардијског оклопног батаљона у Београду. Наоружан са Т-34Б до 1971, од тада тенковима Т-55. Према наређењу из јуна 1982. пук се преформира ради увођења тенкова типа Т-72, и то по привременој формацији, док се не у перспективи не преформира у 2. мбр, што је и извршено по плану Једиснтво крајем осамдесетих година.

је пук био најбољи и у оквиру такмичења “Бирајмо најбољу јединицу у 1. армији” 1978. и 1981. године. Потом, у периоду 1989. године настало је сређивање прилика, и није било значајних промена готово у целој ЈНА.⁵⁰ У току 1990. године настављена је реорганизација са тенденцијом смањења ЈНА кроз план Јединство 2 и Јединство 3. Међутим, према наређењу Јединство 3 (432-13) од 23. 7 1990. из 2. бригада је преведена из Б у А класификацију. У оваквој формацији бригада је узела учешћа у ратним операцијама у источној Славонији у јесен 1991. године⁵¹. Према реорганизацији армије од јануара 1992. године⁵², 2. пгмбр била је у саставу 1. механизованог корпуса, а 208. мап био је и даље у саставу 37. корпуса.

После борбених дејстава у Словенији у лето 1991. у Ваљево је пребачена 195. моторизована бригада из Марибора (вп 8164, из 31. корпуса). Овом јединицом командовао је потпуковник Милан Јовић. После какве-такве консолидације, ова јединица је такође упућена на линију фронта у источну Славонију, где је налазимо у селу Нијемци и околини. Бригада је потом расформирана 1992. године. Према неоствареном наређењу ГШ ПС СФРЈ сп 2088-1, од 12. маја 1992, снаге ЈНА из Босне су требале да се повуку у Србију. По том плану у Ваљево је требало да стигне 580. мабр из Добоја, затим команде 4. корпуса са 49. бригадом, односно 5. корпуса са приштапским јединицама и 10. и 30. партизанском дивизијом.

Преформирањем ЈНА у Војску Југославије, 19. маја 1992, гарнизон Ваљево је био у саставу 1. армије механизованог корпуса са својом 2. механизованом бригадом, која се управо била вратила у гарнизон после учешћа у борбеним дејствима од септембра 1991. године. У међувремену укинута је назив *пролетерска џардиј-*

50 Осим што је после догађаја на Косову у пролеће те године у склопу појачавања снага комплетна механизована чета са БВП М-80 из 2. пгмбр ушла у 1. батаљон 125. моторизоване бригаде у Косовској Митровици Нар. ССНО, стр. пов. 878-1, 19. април 1989;

51 Детаљније: Марко О. Јелић, *Ваљевска бригада на рајшишту западног Срема и Источне Славоније 1991-1992.* год. Гласник Историјског архива Ваљево, бр. 32-1998, стр. 214-219.

52 ССНО Нар. одбрана – Држ. тајна 263-1 20., 1992.

ска. Ваљевски 208. мап и даље је био у одговорности Ужичког корпуса. По овој реорганизацији, складиште у Боговађи (2/373. техничке базе) сада је прешло у састав новосадске 793. позадинске базе као 703. техничко складиште (муниција и минско-експлозивна средства), а бивше 4. у Причевићу постало је 705. техничко складиште (погонско; У ово складиште, према наређењу из 1993, прешло је ванаеродромско погонско-убојно складиште са аеродрома Поникве⁵³).

Војни одсек Ваљево био је од маја у саставу Војног округа Београд. Одсек је развијао 12. (вп 6122) и 13. (вп 6124) војно-територијални одред. Наредбом од 7. августа исте године формирана је команда Војног округа Ваљево (вп 4162) у који су ушли и војни одсеци Ваљево, Шабац и Лозница. Овај округ је имао 27. и 30. војнотериторијалну бригаду, као и 12, 13, 15, 29. и 31. војнотериторијални одред на свој територији.⁵⁴ Даљим расформирањем јединица ТО Србије у састав ВоК Ваљево ушли су следећи војно-територијални одреди: у војном одсеку у Шапцу: 140. втод у Богатићу, у војни одсек у Лозници 142. втод у Лозници, 144. втод у Малом Зворнику, 146. втод у Љубовији и 147. втод у Крупњу, и у војни одсек у Ваљеву: 149. втод у Осечини, 150. втод у Коцељеви, 153. втод на Убу, 156. втод у Лајковцу и 159. втод у Љигу.⁵⁵

Због обезбеђења новоуспостављене границе Савезне Републике Југославије и опасности од преношења бробених дејстава на десну страну Дрине, формиран је 15. гранични батаљон, а из састава ТО развијене су снаге 4. оперативне зоне. Ове снаге су успоставиле гранично обезбеђење на овом простору. Ради прихвата ових снага, у Ваљеву је крајем 1992. требало формирати Оперативну групу Дрина (вп 9705). Према овом наређењу, ова команда је требало да има команду стана, извиђачки вод, чету везе, чету

53 Министарство одбране (МО), нар. с/пов. 642-1, од 6. фебруара 1993.

54 МО, нар. с/пов. 3442-1, 7. август 1992

55 МО, нар. с/пов. 4136-1, од 7. октобра 1992. Према наређењу МО, с/пов. 642-1, од 6. фебруара 1993, 140. втод пребазирао је из Мионице у Богатић, 29. втод из Богатића у Владимирце, 31. втод из Владимираца у Лозницу, 142. втод из Лознице у Мионицу.

војне полиције до и 1-3 речне чете⁵⁶. Делови 2. бригаде такође су узели учешћа у обезбеђењу границе у периоду јануар-април 1993. године. Каснијим наређењем из 1993. прецизирано је да се формира Оперативна група Дрина, али сада као јединица ранга дивизије, у коју улазе лозничка 169. и шабачка 544. мтбр, 15. гранични батаљон и 58. понтонирска чета Р све из Новосадског корпуса, као и 208. мешовити артиљеријски пук из Ужичког корпуса.⁵⁷ Овим саставом командовали су пуковник Ратко Ђокић, а потом генерал-мајор Томислав Шипчић. У складу са новом реорганизацијом из 1994. године ОГ Дрина преформирана је од 18. марта до 1. јуна те године у Дринску дивизију. У њен састав су ушле следеће јединице: 20. моторизована бригада, 169. моторизована бригада, 544. моторизована бригада Р, 208. мешовита артиљеријска бригада Р, затим 30, 32, 84, 150. и 153. лака пешадијска бригада Р, 15. гранични батаљон, 39. батаљон везе Р, 61. лаки артиљеријско-ракетни дивизион ПВО, 387. инжињеријски батаљон, 69. допунски батаљон Р и 58. понтонирска чета. Део ових јединица већ је био постојао а друге су формиране или преформиране у току године. Тако је 2. механизована бригада А из Механизованог корпуса, преформирана у 20. моторизовану бригаду Р (враћен је стари формацијски број, али је остала војна пошта 9845), 208. мап је преформиран у бригаду са два хаубичка дивизиона 155 мм и дивизионом вишецевних ракетних лансера 128 мм. У дивизију је ушао и 387. инжињеријски батаљон Р (до тада пук, вп 6332), а формиран су 44. батаљон војне полиције у Ваљево (вп 4534), 61. лаки артиљеријски дивизион ПВО у Шапцу (вп 4768), 69. допунски батаљон Р Мионица и 39. батаљон везе у Ваљево (вп 2686) који је у миру постојао као чета везе. Војнотериторијалне бригаде 27. и 30. су преименоване у 32. и 30. а из Команде одбране града Београда у Дринску дивизију прешле су 84, 150. и 153. лака бригада Р са местима развоја у Степојевцу, Лазаревцу и Обреновцу. Радио-извиђачки вод из Крагујевца прешао

56 МО, нар с/пов. 4136-1, од 7. октобра 1992. Иста таква команда формирана је у Зрењанину као ОГ Банат.

57 МО, нар. с/пов. 64-1, 11. јануар 1993.

је у Ваљево.⁵⁸ Иако је реч о читавом списку јединица, приметно је да је већи део њих био ратне формације, и да је основу дивизије чинила 20. моторизована бригада. Овом истом преформацијом техничко складиште у Боговађи препотчињено је 373. позадинској бази, сада као 305. техничко складиште, док је 705. складиште у Причевићу ушло у састав 165. ваздухопловне базе (Поникве).

У каснијим доградњама формације војске током деведесетих година, ефективи Дринске дивизије су постепено смањивани: 153. лпбр је премештена из Обреновца у Ваљево.⁵⁹ Потом је 1997. године 169. мтбр преформирана у лпбр, расформиране су 30. и 32. лпбр, а 84. и 150. лпбр постале су одреди 504. и 151. моторизоване бригаде и напустили су Дринску дивизију.⁶⁰ Следеће године, 44. батаљон ВП је преформиран у чету војне полиције 20. бригаде, а расформиран су 387. инжб Р, 61. лард ПВО и 69. допб Р.⁶¹ Према реорганизацији из фебруара 1999, која због рата са Северноатланским пактом није спроведена, било је предвиђено расформирање Дринске дивизије (команде са 39. бв) с тим да њене преостале јединице (20. мтбр, 544. мтбр, 169. лпбр, 208. мабр, 15. грб, 58. понтч) уђу у састав Београдског корпуса.⁶²

Дринска дивизија је наставила да постоји све до реорганизације 20-28. фебруара 2002. када је у склопу расформирања армија дошло и до њеног укидања после осам пуних година постојања. Команданти ове дивизије били су у том периоду: генерал-мајори Томислав Обрадов (1994-1999), и Миладин Миладиновић (2000-2001), односно пуковници Давид Марковић (1999-2000) и Драган Паскаш (2001-2002). После ове реорганизације преостале јединице дивизије 20. и 544. бригада (расформирана 2004), као и 15. гранични батаљон прешли су у састав Београдског корпуса. Све остале јединице дивизије су расформиране. Ваљевска 20. мо-

58 МО, нар. с/пов. 486-1, 2. март 1994.

59 Нар. Начелника Генералштаба (НГШ) с/пов. 770-1, 8. март 1995.

60 Нар. НГШ с/пов. 362-1, 27. фебруар 1997.

61 Нар. НГШ с/пов. 690-1, 6. март 1998.

62 Нар. НГШ с/пов. 636-1, 18. фебруар 1999, односно наређење којим се поништавају ове промене, исто 2709-1, 16. септембар 1999

торизована бригада остала је тако основна јединица ваљевског гарнизона. Бригада је, 2003. године, имала у саставу активне (А) јединице: 1. моторизовани батаљон, оклопни батаљон (тенкови Т-55), хаубички дивизион (Д-30 122 мм), мешовити противоклопни дивизион (М-83/Т-12) и позадински батаљон, а као ратне (НА) јединице 2. и 3. моторизовани батаљон, лаки артиљеријско-ракетни дивизион ПВО⁶³. По преформирању Команде Београдског корпуса, у команду Оперативних снага (2004), бригада је постала саставни део ове команде. У периоду од 1990. године до данас бригадом су командовали: Драгослав Станић, Душан Лончар, [?] Ацић, Љубисав Годоровић, Радован Мрвић, Зоран Солдат, Миленко Павловић, Стојан Батинић и Милан Недељковић⁶⁴.

Према стратегијском прегледу одбране који је започет са израдом у другој половини 2005. године у Министарству одбране, са предвиђеном динамиком планом усвајања средином 2006. гарнизон Ваљево треба да и даље остане активан. У периоду 2000-2004. године бројно стање бригаде се кретало око 1500-1600 људи. Увођењем могућности цивилног служења војног рока, смањењем трајања војног рока на 6 месеци, и све мањом заинтересованости за војни позив, ова бригада је као и многи други састави дошла у ситуацију да има бројно стање знатно мање, од предвиђеног мирнодопског стања, тако да је професионализација и смањење једини излаз за опстанак квалитетне војске на овом простору. Ипак, традиција и расположиви капацитети учинили су да у предвиђеном општем смањењу гарнизон има будућност. У њему би се према овом плану и новој организацији војске нашли један активан професионални пешадијски батаљон, затим центар за обуку и ратна Ваљевска територијална бригада. Остаје да се види каквим ће путем ићи овај реформски процес и како ће у будућности живети ваљевски гарнизон.

63 Структура Војске Србије и Црне Горе, Управа за организацију, мобилизацију и војну обавезу, Сектор за попуну, мобилизацију и системска питања (ПМ и СП), Генералштаб ВСЦГ, април 2003.

64 Подаци из спомен собе 20. мтбр.

Попис скраћеница:

- бв** - батаљон везе
- вп** - војна пошта
- ВП** - војно подручје
- ВоК** - Војни округ Команде
- втод** - војнотериторијални одред
- грб** - гранични батаљон
- допб** - допунски батаљон
- инжб** - инжињеријски батаљон
- лпбр** - лака пешадијска бригада
- мабр** - мешовита артиљеријска бригада
- мап** - мешовити артиљеријски пук
- мб** - механизовани батаљон
- мбр** - механизована бригада
- мтбр** - моторизована бригада
- окб** - оклопни батаљон
- пгмбр** - пролетерска гардијска механизована бригада
- пгмд** - пролетерска гардијска механизована дивизија
- пд** - пешадијска дивизија
- понтч** - понтонирска чета
- сд** - стрељачка дивизија

Резиме

Текст даје историјат гарнизона Ваљево од завршетка Другог светског рата па све до данашњих дана. У Ваљеву се у том периоду налазила команда активне пешадијске дивизије: 4. крајишка/12. стрељачка 1945-1956, 46. српска пешадијска Б: 1959-1964, Дринска 1994-2002. године. Ово све говори да је ваљевски гарнизон имао значајне потенцијале у смештајним и људским капацитетима. Једна од карактеристика послератног развоја гарнизона су и реорганизације, преименовања, расформирања, и друге промене, које су често компликовале структуру и. После низа организацијских промена, од 1959-60. године у гарнизону се устаљује гардијска јединица (181. пук, потом 20. пук па 2. бригада) која је до данас остала основна јединица ваљевског гарнизона.

Summary

The text cites the history of Valjevo garrison from the end of World War II up to nowadays. In that period in Valjevo was situated the headquarters of active infantry squadron: 4. squadron of Krajina/ 12. shooting squadron 1945-1956, 46. Serbian infantry B squadron: 1959-1964, squadron of Drina 1994 - 2002. These facts show that garrison of Valjevo had significant potential in terms of accommodation facilities and man power. As a result of post-war garrison development arose following changes: reorganization, renaming, disbandment. Those and other changes often made garrison structure more complicated. After a series of organizational changes in years 1959 and 1960, a guardsmen unit becomes a regular part of the garrison (first as the 181. regiment, then as the 20. regiment and finally as the 2. brigade). That guardsmen unit remained as the main unit of garrison Valjevo up to now.